

Plejhjemmet 5. juni 2025

Tak for invitationen til at sige noget her i dag.

Alle lande har nogle nationaldage, som skal fejres på mange forskellige måder – og nogen er meget ældre end vores grundlovsdag. Og nu kan jeg se, at Dansk Folkeparti vil have en nationaldag, som ikke må være Grundlovsdag. Så vil jeg da foreslå vi går tilbage til 1397 da vores første dronning Margrethe oprettede Kalmarunionen. Da var der da noget storhed over det.

Sveriges nationaldag går helt tilbage til dengang Gustav Vasa blev konge i 1523, og Kalmarunionen ophørte. Og det fejrer man i Sverige i morgen den 6. juni.

Men i dag kan vi fejre, at vi i 1849 - for 176 år siden - fik vores Grundlov, og det skal vi blive ved med at fejre så længe vi kan.

For vi skal fejre, at en gang for de mange år siden satte nogen folk sig for fuldstændig at lave vort samfund om.

Nemlig det at skabe et Danmark med demokrati. Noget den gang helt nyt.

Og det er værd at fejre at vi har det endnu, for demokrati er altid under pres fra mange sider.

Hal Koch sagde det engang: *Demokratiet er ikke et engang opnået resultat, men en opgave, der skal løses på ny.*

Grundloven fra 1849 blev efter Danmarks nederlag i 1864 ændret, sådan at valgretten til landstinget blev indskrænket, så der var sikret et konservativt flertal.

Det skete i 1866 og varede til den næste ændring 1915, som vi bedst husker fordi kvinderne fik stemmeret.

Men det fik mange mennesker over hele landet til at protestere. Også på grundlovs møderne på Himmelbjerget blev der protesteret.

Ved mødet i 1867 foreslog Michael Drewsen, som grundlagde papirfabrikken i Silkeborg, og som startede grundlovs møder på Himmelbjerget i 1854, at man på Himmelbjerget skulle rejse et mindesmærke for Kong Frederik 7., som havde givet folket Grundloven i 1849. På den måde kunne man også vise sin utilfredshed med den nye Grundlov af 1866.

Tænk på både Drewsen og grundloven næste gang i ser tårnet på Himmelbjerget.

Aase og jeg er så privilegerede, at vi er blevet velsignet med 6 oldebørn - den ældste er nu 7 år og går i skole. Jeg har spurgt ham, hvad der er hans bedste fag i skolen. Uden betænkning svarede han: Bibelhistorie og Danmarkshistorie.

Selvfølgelig, vil jeg sige. For netop i de fag får barnets fantasi lov til at arbejde med. At skabe billeder selv. Det er hvad de gode historier kan: De kan skabe liv.

Og de gode historier lærer os noget om godt og ondt, retfærdigt og uretfærdigt, rigtigt og forkert, og er på den måde med til at forme os som ordentlige mennesker. Børn lever med i det de får fortalt og historier omsættes til virkelighed, så det ikke bare er noget fjernt, men en realitet nu. Derfor bliver det en virkelighed, der betyder noget, og som vi tager med os. Historierne er med til at forme os.

At børn lever med, så jeg, da jeg for mange år siden var lærer for børn i 2. kl. Jeg fortalte om Thor, der var på tur til Udgårds Loke sammen med børnene Tjalfe og Røska.

De lægger sig til at sove i en hule, som viser sig at være jætten Skrymers handske.

Skrymer snorker noget så forfærdeligt og Thor slår ham i panden med sin store hammer 2 gange uden held. Men så beslutter han at 3. gang skal det lykkes, Han hæver sin hammer og slår – og så ser jeg en lille gut på 1. række, der lynhurtig pr. refleks tager hånden op til panden.

Gode historier er levende.

Man kan sige meget – og rigtig mange gode ting - om den skolelærdom vi fik som børn, hvor fortællingen var med i første række. Og vi kunne bruge historierne til leg bagefter. Vi legede begivenhederne. Bankede dem på den måde fast. Og vi ville helst alle sammen være de gode. Ingen har lyst til at spille de onde.

Og vi var helt fri for at se fjernsyn.

Bibelhistorien kom vi igennem flere gange i skoleforløbet, så historierne sad godt fast. Og nye detaljer kom hele tiden med.

Og Danmarkshistoriens gamle guder var de gode og jætterne var de onde. Det blev gennem mange historier en opdragelses rejse for os alle, her fik vi grundlagt vores holdninger til andre mennesker, men også vores holdning til fællesskabet. Vi fik nogen og noget at leve op til.

I dag skal børn også lære om demokratisk dannelse. Det skulle vi ikke. Jeg tror ikke engang vi kendte ordet.

Men jeg vil mene, at vi allerede dengang var nået et godt stykke af vejen mod demokrati. For hvad betyder demokratisk dannelse, det er vel først og fremmest:

At tage hensyn til andre mennesker.

Jeg tror, at det ægte demokrati. Det var det vi lærte i skolen om rigtig og forkert. om godt og ondt, og det at behandle andre mennesker ordentligt. Vi fik det ind med

vores skole lærdom, da vi var børn og unge – også selv om der ikke stod noget om demokrati.

Jeg har for nylig læst en bog der hedder: ”*Demokrati har brug for religion*” af den tyske sociolog Hartmut Rose.

Han skiver, at demokratiet vantrives, hvis det kun skal bruges til at fortælle, hvem der har magten.

Det er det vi ser i USA i dag. Det er flertallets valg, som vi alle fulgte med bange anelser, men det skabte ikke demokrati, for de, der blev valgt af flertallet, er ikke demokratiske i tankegangen, de bruger i stedet magten som flertal, for vi *flertallet* bestemmer alt.

Det kan et demokratisk valg altså ende ud i.

Og det er foruroligende.

Så er demokratiet kommet langt fra det det skulle være: et fællesskab af frie og lige mennesker.

Og videre siger Hartmut Rose, at lige nu er det kun religionen, som kan præge samfundet med moral- og værdiforestillinger, som er forpligtende.

Alle sider i samfundet er mest optaget af tanken om at skabe fornyelse og forøgelse. At gøre det hele lidt bedre, lidt større, lidt mere næste år. Det er ligesom blevet mantraet for vort liv.

Og netop her, siger Hartmut Rose, er der brug for kirken.

Fordi den har noget at tilbyde samfundet. Og hvor kan samfundet lede efter et ordentligt alternativt til vores forfærdelige fart hen imod større og bedre hele tiden.

Derfor skal vi tilbage til demokratiets udgangspunkt. Som det i 1849 blev udformet af D. G. Monrad, der var minister og biskop.

Det er et fantastisk stykke arbejde, som stadig fungerer. Tænk at kunne skrive så visionært om en fremtid man bare håbede på. Den var der jo ikke, det var en utopi, noget som man håbede på ville komme.

Grundloven er netop skabt som en utopi. Den er skabt af et håb, den indfører frihed og lighed i forventningen om, at det vil ske.

Grundloven stiller en forventning til det fremtidige samfund, men også til de mennesker, som er samfundet. En forventning til at det måtte blive en ny slags borger, en ny type dansker.

Og nu skulle alle ligestilles. Adelens privilegier forsvandt, bøndernes vilkår forbedredes. Nu betød vi alle lige meget.

Ret fantastisk.

Men det er også værd at bemærke, at mens man arbejdede med at udforme en lov der gav alle danske frihed og ligestilling, så havde guvernøren i Dansk Vestindien, Peter von Scholten forgæves bedt regeringen om at måtte give slaverne deres frihed.

Nej, der var brug for arbejdskraften. Von Scholten gjorde det alligevel.

Englænderne havde frigivet deres slaver 15 år før.

Det fortæller os noget om tankegangen hos danskerne i midten af 1800-tallet. Og så alligevel.

Har vi forandret os ret meget? Er vi ikke i dag lige så meget underkastet markeds kræfterne, som fortæller os, hvad der er nødvendigt af hensyn til fremskridtet?

Også selv om det af og til går imod menneskelige hensyn.

Hvor blev St. Bededag af? Var det ikke markeds kræfterne igen? Penge.

Men det tager tid at ændre folks indstilling. Derfor kom grundlovens ord kun gradvis til at virke. Tingene foregik i en stille og rolig udvikling, efterhånden som folk vænnede sig til den nye tids muligheder.

Demokratiet, som vi kender det, er et resultat af mange års øvelser og erfaringer.

Det opstår ikke fra den ene dag til den anden. Derfor skal det passes på.

Det skal læres. Det skal opøves. Hvert menneske skal tænke fællesskabet og ville fællesskabet.

”Og Fællesskabet er større end jeg selv er, og jeg må bøje mig en gang imellem for at være med i fællesskabet.

Mennesket er fra naturens hånd skabt som et flokmenneske. Et menneske kan ikke forstås som menneske uden for et fællesskab med andre mennesker.

Og alligevel har vi helt siden den franske revolution i 1789 stræbt efter større frihed til det enkelte menneske.

Og derved er vi endt med et liv, hvor det er vore egne afgørelser, der bliver anerkendt som den bedste norm for vort liv. Det er ikke længere sådan, at der er noget større end os selv, som vejleder os.

Det er blevet det enkelte menneskes egne muligheder som er blevet ledetråden i det han eller hun foretager sig: *Det er den enkeltes realisering af sig selv.*

Det kan vise sig i meget små ting. Ræk et barn en skål med æbler eller en skål med slik.

Barnet udser sig meget omhyggeligt den eller de bedste. Og nu er det nemt at give børn skylden, men vi voksne er ikke bedre. Jeg har da set voksne flytte rundt på sagerne for at komme ned til den bedste.

Min mor lærte mig, at jeg altid skal tage den nærmeste. For jeg skal ikke føle mig bedre end andre. Og hvem har sagt, at jeg skal have den bedste. Måske var det min storebrors eller min lillesøsters tur til at få den bedste. Jeg skal unde at mine venner får den bedste, og holde mig selv tilbage.

For fællesskabets skyld. Vi skal alle sammen værne om fællesskabet og ikke blive egoistiske.

Men det er lige så stille gået den vej – i dag er der ingen der påpeger unoderne.

Måske siger det os noget om holdning til fællesskabet – eller måske er det bare en lille sjov detalje.

For nogle år siden blev der lavet en film om D. G. Monrad. Den viste ham som en lallende galning. Det var pinligt at se. Vi fejrer ham hvert år, fordi det var en bedrift han gjorde dengang i 1849. Det kan da godt være at han har haft sine mærkelige øjeblikke, men det er jo ikke det, vi skal huske ham for. Han skrev grundloven, og

selv om andre finpudsede den, og den grundlovgivende forsamling debatterede og vedtog den, så er det stadig Monrads værk, og vi skylder ham stor respekt.

Vi har for en måned siden fejret 4. maj og 80 året for Danmarks befrielse fra den tyske besættelse.

Da var demokratiet helt sat ud af kraft i hele 5 år.

Og vi levede under kontrol og censur på en lang række områder. F.eks. stillede tyskerne krav om, at avisernes omtale af at deres mord på Kaj Munk, ikke måtte fylde mere end omtalen af, at en stikker i Slagelse var blevet likvideret.

Ikke engang det der stod i aviserne, var reel oplysning.

Men den 4. maj var det slut. Tyskerne havde kapituleret og ville snart være på vej hjem. Også her i Spjald fejrede vi det. Jeg var med i en procession fra sportspladsen op gennem byen, hvor vi sang ”*En vinter lang og mørk og hård, på fem forbandede år*”

Sangen var helt ny og ukendt, men vi fik en seddel med teksten udleveret omme på stadion, hvor vi samledes, og så var vi klar til at gå med efter musikken, som selvfølgelig var Hankelbjergs orkester med tydelig og klar hornmusik.

Fra stadion over banelegemet og videre op til hovedgaden, som vi gik hele vejen igennem, og sang versene flere gange. Jeg var lidt betænkelig ved at skulle synge ”forbandede år”.

Sådanne ord brugte vi ikke derhjemme, og da slet ikke vi børn. Men nu skulle det synges ud med fynd og klem, for nu var Danmark igen et frit land, og alle de ”vissengrønne” skulle fejres væk, som der stod i sangen.

Og vi sang med af fuld hals.

Jeg var nogle måneder før blevet 11 år og oplevede hele stemningen ved befrielsen som vidunderlig og fantastisk. Hele stemningen gjorde stort indtryk på en knægt som mig. Endelig kom dagen. Og alt skulle blive godt igen.

I dag må vi erkende, at frihed og demokrati ikke er en selvfølge. Der skal hele tiden kæmpes for demokratiet, og friheden. Pludselig må hele Europa i gang med at opruste, for at være forberedt. Vi har sovet Tornerose søvn alle sammen i tryk forvisning om fred, og vi troede ovenikøbet, at demokratiet var ved at vinde indpas flere steder.

Og så skifter verdensbilledet pludselig.

Vores statsminister taler om åndelig oprustning. Andre ledere taler om moralsk

oprustning – men at holde sammen om fællesskabet er den besked vi får.

For nu er demokratiet i fare. Nu må vi stå sammen. Vi har taget for meget som en selvfølge. Både freden og demokratiet havde vi vænnet os til.

I 1849 blev forslaget til den nye grundlov også meget forskelligt modtaget.

Søren Kierkegaard troede ikke på sagen med alt det folkestyre.

Grundtvig så anderledes på det. Han deltog aktivt og var med i den forsamling, der skulle vedtage forslaget - den grundlovgivende forsamling. Men jeg tror ikke han var særlig velset, for han stillede så mange nye forslag, Næsten 40, hvoraf dog kun en håndfuld blev vedtaget.

Grundtvigs betydning kom i langt højere grad fra hans virke før 1849. Den første højskole var startet 5 år før i Rødding.

Og det man fik fra Grundtvig, var, at højskolens og foreningslivets oplysning af folket, ville være det mest gavnlige og det bedste grundlag for det demokratiske samfund, man nu ville skabe.

Nu kom der skred i alt det folkelige – nu hed det folkestyre og medbestemmelse.

Man har beskyldt Grundtvig for at være nationalist – det var han ikke – men han var national.

At være national betyder egentlig kun, at vi har en forkærlighed for det nære og det vi kender i hjemstavn og folk, der hvor man er fælles om sproget og hvor man har en fælles historie, og der hvor man forstår hinanden på halvkvæden vise, altså hvor en stor del af vort liv i fællesskabet er kendt og dermed underforstået.

Vores demokrati omfatter vort samfund – det danske – derfor må vi gerne være nationale, være stolte af vort land, af vores demokrati.

Men vi skal passe på ikke at blive nationalister. Vi skal være stolte af det der er vores, men altid huske at give andre samme ret til at være stolte af deres.

Uanset hvor forskelligt det er.

Det er nemlig det ægte demokrati.

Sådan som vi i sin tid lærte i skolen.